

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

**Ομιλία της Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, Λήδας
Κουρσουμπά, στην πανηγυρική Εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα
Δικαιωμάτων του Παιδιού**

**Αίθουσα Τελετών Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου
Παρασκευή, 19 Νοεμβρίου 2010, ώρα 19: 00**

«Προστατεύω την αυτονομία του, ενδυναμώνω τη φωνή του»

Με αισθήματα χαράς και συγκίνησης και με απόλυτη συναίσθηση της βαριάς ευθύνης του θεσμού, τον οποίο έχω την τιμή να εκπροσωπώ, σας καλωσορίζω στην αποψινή πανηγυρική Εκδήλωση με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας Δικαιωμάτων του Παιδιού.

Κυρίες και κύριοι,

Φορτισμένα με τεράστιο ηθικό απόθεμα, τα ανθρώπινα δικαιώματα σήμερα, λειτουργούν ως κανονιστικές αρχές και ρυθμίζουν τις ανθρώπινες σχέσεις, τόσο στο διαπροσωπικό όσο και στο συλλογικό επίπεδο, παρέχοντας μας «τη δυνατότητα, εάν χρειαστεί, να διεκδικήσουμε με αξιοπρέπεια αυτό που μας οφείλεται, χωρίς να εξευτελιζόμαστε, να ικετεύουμε ή να εκλιπαρούμε»¹.

Η 20^η Νοεμβρίου 1989, ημέρα υιοθέτησης, από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, είναι ένας ακόμη σημαντικός σταθμός στην παγκόσμια ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το περιεκτικό και ιδιαίτερα διεξοδικό νομικό κείμενο της Σύμβασης, επαναπροσδιόρισε τη σχέση της Διεθνούς Κοινότητας με τα παιδιά, την πολυπληθέστερη και πλέον ευάλωτη κοινωνική

¹ Bandman, "Do Children have Any Natural Rights?" Proceedings of the 29th Annual Meeting of Philosophy of Education Society (1973) σελ. 234, σελ. 236

ομάδα, η οποία δεν ασκεί και δεν έχει πρόσβαση στην πολιτική εξουσία. Θεωρώντας το παιδί ως ολοκληρωμένη ανθρώπινη ύπαρξη με εγγενή αξιοπρέπεια και αναπτυσσόμενη αυτονομία, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το αναγνωρίζει και νομικά το κατοχυρώνει ως υποκείμενο δικαιωμάτων.

Αδιαμφισβήτητο και πλέον σημαντικό αποτέλεσμα της υιοθέτησης της Σύμβασης, είναι η προώθηση των θεμάτων που αφορούν τα παιδιά, ως διακριτής πλέον κοινωνικής ομάδας, τόσο στη διεθνή όσο και στις εθνικές πολιτικές ατζέντες. Η Σύμβαση και τα δύο Συμπληρωματικά Προαιρετικά Πρωτόκολλά της, καλύπτοντας το πλήρες φάσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θεσμοθετούν διεθνή κριτήρια και καθοδηγητικές αρχές για την ανάπτυξη και εφαρμογή, σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, δράσεων, προγραμμάτων, πολιτικών και νομοθεσιών που προωθούν και διασφαλίζουν τα δικαιώματα του παιδιού.

Σήμερα, η Σύμβαση συνιστά το πλαίσιο αναφοράς αλλά και τη νομική βάση, όλων των στρατηγικών και των προγραμμάτων που αφορούν τα παιδιά, όχι μόνο των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ίδιο ισχύει και για τις δράσεις και τα προγράμματα της UNICEF και άλλων διεθνών σωμάτων, όπως η UNESCO, η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας και το Διεθνές Γραφείο Εργασίας. Ταυτόχρονα, αποτελεί το κύριο εργαλείο που χρησιμοποιούν χιλιάδες, ανά την υφήλιο, μη κυβερνητικές οργανώσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, με αποστολή την έρευνα, την αξιολόγηση, την προώθηση, την ενίσχυση και την εμπέδωση των δικαιωμάτων του παιδιού.

Κυρίες και κύριοι,

Όπως κάθε άλλη διεθνής πράξη, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, πέραν από νομικό είναι, ταυτόχρονα, και πολιτικό κείμενο. Οι διεργασίες της Ομάδας Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών για την κατάρτιση της κράτησαν περισσότερο από δέκα χρόνια. Στόχος ήταν η κατάληξη σε ένα συναινετικό κείμενο, το οποίο να απαντά στις ανησυχίες των κύριων ιδεολογικών ρευμάτων που είχαν διαμορφωθεί, στην πορεία του εικοστού αιώνα, στους κόλπους του κινήματος για τα δικαιώματα του παιδιού.

Το πρώτο ιδεολογικό ρεύμα επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην προστασία του παιδιού, έχει τις καταβολές του στο κίνημα για τη διάσωση του παιδιού και προσεγγίζει το παιδί περισσότερο ως «αντικείμενο παρέμβασης» παρά ως νομικό υποκείμενο².

² Freeman, M. (1997). The Limits of Children's Rights, in M. Freeman, *The Moral Status of Children. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.*

Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, η μη αναγνώριση οποιασδήποτε αυτονομίας στο παιδί θεωρείται μέτρο προστασίας των παιδιών και της κοινωνίας από τις συνέπειες ανώριμων επιλογών και από την εκμετάλλευση απ' όσους θα ήθελαν επωφεληθούν από το ευάλωτο των παιδιών. Το συγκεκριμένο κίνημα διαμόρφωσε το θεωρητικό υπόβαθρο για τη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αρχικά και στη συνέχεια, τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών του 1959.

Το δεύτερο ιδεολογικό ρεύμα, επικεντρώνεται στο παιδί ως υποκείμενο δικαιωμάτων, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο δικαίωμά του να είναι αυτόνομο και να έχει τη δυνατότητα αυτο-προσδιορισμού. Το σπέρμα αυτού του ιδεολογικού ρεύματος, βρίσκουμε στη σκέψη του Πολωνού γιατρού και συγγραφέα, Henry Goldszmit, γνωστότερου με το ψευδώνυμο Janus Korczak. Στον Korczak οφείλουμε την άποψη ότι «τα παιδιά δεν είναι άνθρωποι του αύριο, είναι άνθρωποι του σήμερα». Αναφέρει στο βιβλίο του *How to Love a Child*, το οποίο εξέδωσε λίγο μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, : «Δεν αγαπάς πραγματικά ένα παιδί – δικό σου ή κάποιου άλλου – εκτός εάν το αντιμετωπίσεις ως ξεχωριστή ύπαρξη με το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα να μεγαλώσει στο άτομο που προορίζεται να γίνει»³.

Πενήντα και πλέον χρόνια αργότερα, τη δεκαετία του 1970, το κίνημα απελευθέρωσης των παιδιών (children's liberation movement), προωθώντας την αυτονομία του παιδιού τοποθετούσε το δικαίωμα στον αυτο-προσδιορισμό στη ρίζα όλων των άλλων δικαιωμάτων. Το κίνημα, προασπίστηκε τη θέση ότι η προστασία δεν ήταν επαρκής δικαιολογία για τον περιορισμό των δικαιωμάτων του παιδιού και υποστήριξε ότι «θα πρέπει να αποδώσουμε δικαιώματα στα παιδιά για τον ίδιο λόγο που αποδίδουμε δικαιώματα στους ενήλικες. Όχι γιατί νομίζουμε ότι με τον τρόπο αυτό τα παιδιά θα γίνουν καλύτεροι άνθρωποι, αλλά για ιδεολογικούς λόγους, γιατί πιστεύουμε ότι αξίζει, αυτή καθ' εαυτή, η επέκταση της ελευθερίας, ως τρόπος ζωής»⁴

Κυρίες και κύριοι,

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ενσωματώνει αποτελεσματικά τα δικαιώματα προστασίας, χωρίς να αμφισβητεί ότι το παιδί, ως υποκείμενο δικαιωμάτων με διακριτή προσωπικότητα και εγγενή αξιοπρέπεια, έχει δικαίωμα να έχει άποψη για κάθε θέμα

³ Veerman, P. (1992) *The Rights of the Child and the Changing Image of Childhood*. Dordrecht: Martinus Nijhoff

⁴ Farson, R. (1978). *Birthrights*. Hamornodsworth: Benguin [αναφορά στο Freeman M. (1993). *Laws, Conventions and Rights, Children and Society*, 7 :1]

που το αφορά και δικαίωμα να την εκφράζει. Στην προσέγγιση αυτή παραπέμπει και το δικό μας σύνθημα για την 21^η επέτειο από την υιοθέτηση της Σύμβασης **«Προστατεύω την αυτονομία του, ενδυναμώνω τη φωνή του».**

Υπερβαίνοντας το δίλημμα προστασία ή αυτονομία, η Σύμβαση, θεμελιώνεται στην αντίληψη ότι, σοβαρή και ειλικρινής αντιμετώπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, προϋποθέτει σοβαρή και ειλικρινή αντιμετώπιση, τόσο των ζητημάτων που αφορούν στην προστασία του όσο και του θέματος της αναγνώρισης της αυτονομίας του.

Η Σύμβαση, καλύπτει διεξοδικά το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία. Στο Προοίμιό της, γίνεται γενικότερη αναφορά στην ανάγκη για παροχή στο παιδί ειδικής προστασίας καθώς και ρητή αναφορά στην υπόδειξη της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού ότι «το παιδί, λόγω της σωματικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και φροντίδα, συμπεριλαμβανομένης και της κατάλληλης νομικής προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννησή του» .

Περαιτέρω, σειρά διατάξεων της Σύμβασης δεσμεύουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη να λαμβάνουν τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσουν την προστασία του παιδιού από οποιαδήποτε διάκριση (Άρθρο 2) και κάθε μορφή πνευματικής, ψυχολογικής ή σωματικής κακοποίησης ή/ και εκμετάλλευσης, τόσο όταν βρίσκεται στο οικογενειακό περιβάλλον (Άρθρο 19) όσο και στο πλαίσιο οποιουδήποτε οργανισμού, υπηρεσίας ή ιδρύματος έχει αναλάβει τη φύλαξή του (Άρθρο 3).

Τα δικαιώματα του παιδιού στην προστασία ενισχύονται με διατάξεις οι οποίες προβλέπουν ειδικά μέτρα προστασίας για παιδιά που ζουν κάτω από ιδιαίζουσες συνθήκες και/ή αντιμετωπίζουν αντιξοότητες, όπως είναι, ανάμεσα σε άλλα, τα παιδιά με αναπηρίες, τα παιδιά πρόσφυγες, τα παιδιά μειονοτήτων, τα παιδιά που προορίζονται για υιοθεσία ή ζουν με ανάδοχες οικογένειες, τα παιδιά που βρίσκονται αντιμέτωπα με το νόμο ή ζουν σε εμπόλεμες καταστάσεις.

Όμως, τα δικαιώματα προστασίας συναντούν την ηθική δέσμευση απέναντι στην αυτονομία του παιδιού με τη συμβολή, της **Αρχής της Συμμετοχής**, μιας από τις τέσσερις βασικές αρχές της Σύμβασης, οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως καθοδηγητικές για την εφαρμογή όλων των υπολοίπων άρθρων της Σύμβασης ξεχωριστά [Γενικό Σχόλιο Υπ. Αρ. 3, CRC/GC/2003/3 (2003)].

Η Αρχή της Συμμετοχής, διασφαλίζεται από σειρά διατάξεων (Άρθρα 12-17). Ειδικότερα, το Άρθρο 12 καθορίζει ότι «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν στο

παιδί που είναι ικανό να σχηματίσει τις δικές του απόψεις, **το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης των απόψεων του** σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, **δίνοντας στις απόψεις του παιδιού το απαιτούμενο βάρος σύμφωνα με την ηλικία του και το βαθμό ωριμότητάς του**». Το δικαίωμα συμμετοχής εμπλουτίζεται, περαιτέρω, και, με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, αλλά και αναζήτησης, λήψης και διάδοσης οποιουδήποτε είδους πληροφοριών και ιδεών (Άρθρο 13 και Άρθρο 17 σε σχέση με τα ΜΜΕ), το δικαίωμα για ελευθερία σκέψης συνείδησης και θρησκείας (Άρθρο 14), το δικαίωμα της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και συνέρχεσθαι ειρηνικά (Άρθρο 15) και το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (Άρθρο 16)

Η δυναμική διάρθρωση των δικαιωμάτων **προστασίας** και **συμμετοχής** του παιδιού αποτυπώνεται χαρακτηριστικά στην εφαρμογή μιας άλλης βασικής αρχής της Σύμβασης, της **Αρχής της Διασφάλισης του Συμφέροντος του Παιδιού**, η οποία επιβάλλει ότι, **σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν στα παιδιά, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίτως υπόψη το συμφέρον του παιδιού** (Άρθρο 3(1)).

Σε καμία περίπτωση, η ανάγκη προστασίας του παιδιού δεν μπορεί να αποτελέσει το αποκλειστικό κριτήριο για την εφαρμογή της Αρχής της Διασφάλισης του Συμφέροντος του Παιδιού. Και αυτό, με δεδομένο ότι μόνο τα ίδια τα παιδιά έχουν άμεση και βιωματική εμπειρία των συνθηκών που ζουν και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν. Η αναζήτηση της άποψής τους ενόψει λήψης αποφάσεων σε θέματα που αφορούν τα ίδια είναι, ουσιαστικά, απαραίτητη, και στη βάση της Σύμβασης, νομική προϋπόθεση, προκειμένου να διαπιστωθεί προς ποία κατεύθυνση θα πρέπει αυτές οι αποφάσεις να κινηθούν, ώστε να εξυπηρετήσουν το πραγματικό συμφέρον των παιδιών.

Έννοια κλειδί για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η Σύμβαση επιτυγχάνει την ισορροπία, ανάμεσα στην αναγνώριση, από τη μια, του παιδιού ως ενεργού πρωταγωνιστή στην ίδια του τη ζωή, και, από την άλλη, σε συνάρτηση με τη σχετική του ανωριμότητα και τη φυσιολογική του αδυναμία, ως υποκειμένου προστασίας, είναι οι «αναπτυσσόμενες ικανότητες του παιδιού» (evolving capacities of the child).

Η συγκεκριμένη έννοια αποτυπώνει τη δυναμική της ανάπτυξης, καθώς αυτή προκύπτει ως αποτέλεσμα της συνεχούς αλληλεπίδρασης εαυτού-περιβάλλοντος. Η συμμετοχή, η δυνατότητα των παιδιών να έχουν ευκαιρίες να πούνε την άποψή τους, να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες, να αποκτούν και να μοιράζονται εμπειρίες, ενδυναμώνει τα παιδιά και προωθεί την ωριμότητά τους, ενισχύοντας έτσι τις ικανότητές τους.

Τα παιδιά, αναπτύσσοντας προοδευτικά τις ικανότητές τους σε συνάρτηση με την ωριμότητα και την ηλικία τους, κατανοούν καλύτερα τον κόσμο και τα δικαιώματά τους και πώς μπορούν πρακτικά να τα απολαμβάνουν. Παράλληλα, μειώνεται η ανάγκη τους για προστατευτική στήριξη των ενηλίκων και αυξάνεται η ικανότητά τους να αναλαμβάνουν ευθύνες και να παίρνουν αποφάσεις που αφορούν τη ζωή τους. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η παιδική ηλικία προσλαμβάνεται ως μια πορεία μετάβασης από ένα περιοριστικό προστατευτισμό στην αυτονομία, με όχημα τα δικαιώματα συμμετοχής.

Κυρίες και κύριοι,

Πολλές φορές με πρόσχημα την προστασία τους, εγκλωβίζουμε τα παιδιά μας με περιορισμούς και απαγορεύσεις· αμφισβητούμε την κρίση τους και τους αρνούμαστε κάθε πρωτοβουλία· υποτιμούμε τις ικανότητες και απαξιώνουμε τις κλίσεις και τα ταλέντα τους. Ως αποτέλεσμα, τα καταδικάζουμε στην απόλυτη εξάρτηση, καθιστώντας τα ανίκανα να αντιδράσουν σε δύσκολες καταστάσεις, αφήνοντας τα ουσιαστικά απροστάτευτα και χωρίς εφόδια να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ενήλικής τους ζωής, και ακυρώνουμε κάθε δυνατότητά τους να αναπτυχθούν ως αυτόνομες προσωπικότητες.

Οφείλουμε στα παιδιά μας να επανεξετάσουμε τη στάση μας αυτή. Ο μόνος τρόπος να διασφαλίσουμε πραγματικά την προστασία τους, είναι μέσα από τη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους. Έχουμε υποχρέωση να τα ακούσουμε και να τα ενδυναμώσουμε, να τα αντιμετωπίσουμε ως διακριτές οντότητες, όχι μόνο με αγάπη αλλά και με σεβασμό, ακόμη, να τα αφήσουμε να κάνουν λάθη και να αναλάβουν και μετρημένους κινδύνους.

Γιατί, όπως με τον πλέον γλαφυρό τρόπο, ο ποιητής Khalil Gibran⁵ σημειώνει:

Τα παιδιά σας, δεν είναι δικά σας παιδιά.

Είναι οι γιοί και οι κόρες της λαχτάρας της Ζωής, για τη Ζωή.

Έρχονται μέσα από σας, αλλά όχι από σας.

Και παρόλο που είναι μαζί σας, δεν σας ανήκουν.

Μπορείτε να τους δώσετε την αγάπη σας, αλλά όχι τις σκέψεις σας.

Γιατί έχουν τις δικές τους σκέψεις.

Μπορείτε να στεγάσετε το σώμα τους, αλλά όχι την ψυχή τους.

Γιατί η ψυχή τους κατοικεί στο σπίτι του αύριο,

που σεις δεν μπορείτε να επισκεφθείτε, ούτε στα όνειρά σας.

⁵ Gibran Khalil (1924) *The Prophet*

Μπορείτε να προσπαθείτε να είστε σαν και αυτά,
αλλά μην επιδιώκετε να τα φτιάξετε σαν και σας.

Γιατί η ζωή δεν πάει προς τα πίσω, ούτε παραμένει στο χθες.

Είστε το τόξο, απ' όπου τα παιδιά σας, σαν ζωντανά, εκτοξεύονται προς τα μπρός.